

УДК 316.4 (410)

ОПОЗИЦІЯ “СВІЙ – ЧУЖИЙ” У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ЧИННОГО ПРЕЗДЕНТА РОСІЇ

Харитоновна Дар'я Дмитрівна

асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Розглянуто опозиційне протиставлення категорій “свій” та “чужий” у сучасних політичних промовах Президента Російської Федерації Володимира Путіна. Визначено способи представлення на лексичному рівні категорій “свій” та “чужий”. Проаналізовано особливості вербальної репрезентації опозиційного протиставлення “свій – чужий”.

Ключові слова: політичний дискурс, політична промова, категорія “свій”, категорія “чужий”, опозиційне протиставлення “свій – чужий”.

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку суспільства зростає значення політичної комунікації, оскільки в умовах демократичного соціального устрою питання влади відкрито обговорюється, і вирішення багатьох політичних проблем залежить від того, наскільки адекватно ці вони будуть інтерпретовані. Останнім часом окремі аспекти політичного дискурсу стали предметом обговорення в засобах масової інформації, а категорія дискурсу в цілому та політичного, зокрема, посіла центральне місце у науковому диспуті.

На сьогоднішній день межі визначення терміна “дискурс” є досить розмитими. Дане поняття не має однозначного та конкретного трактування, оскільки живиться у різних науках із різним значенням.

Питанню визначення, функцій і класифікацій дискурсу присвячено чимало розвідок, зокрема таких науковців, як Т. ван Дейк, Д. Браун, О. Міхальов, Є. Перверзєв, П. Кузнєцов, І. Штерн, Г. Степанов та ін.

Метою статті є дослідження промов та інтерв'ю Президента Російської Федерації Володимира Путіна під кутом зору репрезентації в текстовому матеріалі категорій “свій” та “чужий”.

Архетипова опозиція “свій – чужий” стала предметом нашого дослідження з огляду на її характерність для сучасного живого політичного середовища, сутність якого зумовлена дією певних культурно-соціальних та політичних факторів.

Виклад основного матеріалу. Термін “дискурс” є ключовим словом для опису комунікації та письмового/усного мовлення у сучасній лінгвістиці. Він має інтердисциплінарний статус, оскільки може вивчатися не тільки у мовознавстві, але й у суміжних науках. Єдиного чіткого трактування його не існує через те, що це поняття може мати стосунок до різних явищ, і на кожній науковій ділянці виділяється певна важлива ознака, котра становить найбільший інтерес для цієї галузі наукового знання.

Часто-густо термінопозначення “дискурс” і “текст” використовуються як синоніми, адже ці два поняття тісно взаємопов'язані й взаємозумовлені.

Так, дослідниця дискурсу О. Міхальова говорить про те, що поняття дискурсу є певним мовленням, у якому специфічно виражається авторський погляд на речі та світ у цілому, а також створюється інша реальність [Михалева 2002, 96–105].

І. Огієнко із цього приводу зазначає, що термін “дискурс” найчастіше отожднюється з мовою у вживанні і служить для опису тексту в безпосередньому комунікативному контексті [Огієнко 2012, 98].

На думку Т. ван Дейка, дискурс отожднюється із текстом. Він вирізняє два підходи до його розуміння: широке та вузьке. У першому розумінні дискурс – комунікативна подія, котра відбувається між слухачем і мовцем у певному визначеному просторі, часі тощо. У другому значенні він виступає мовленнєвим усним чи письмовим вербальним продуктом комунікативної дії [van Dijk 1977, 261].

Натомість Н. Ферклаг трактує дискурс як феномен соціокультурний, вважаючи його невід’ємною складовою суспільних процесів та відносин. Оскільки важливим у цьому підході є суспільний аспект, мова постає матеріальним втіленням ідеології [Fairclough 2012, 3].

О. Кубрякова кваліфікує дискурс як когнітивний процес, пов’язаний із сприйняттям та реальним відтворенням мовлення [Кубрякова 1997, 3–13].

Під кутом зору традиційних підходів до тексту, дискурсом вважається два чи більше речення, що знаходяться у смислового зв’язку, при чому саме зв’язність виступає найважливішою його ознакою [Звегинцев 1976, 306].

У рамках функціонального підходу дискурс розглядається як будь-яке використання мови. Відповідно до цього аналіз функцій дискурсу має здійснюватися на основі вивчення функцій мови [Карасик 1992, 330].

Узагальнюючи різні трактування дискурсу, можна виділити такі його дистинктивні ознаки. Отже, дискурс – це:

- сукупність текстів чи сам текст як одиниця, розглядувана сукупно з його інтра- та екстралінгвістичними чинниками (Т. ван Дейк, І. Штерн, В. Петров, Ю. Караулов, Н. Арутюнова, Г. Степанов тощо);
- комунікація (М. Фуко, Є Павлова, Ж. Курте тощо);
- ментальне утворення, котре виникає в процесі сприйняття тексту (Н. Бурвікова, В. Костомаров тощо);
- когнітивний процес (О. Кубрякова);
- зв’язне мовлення (З. Гаріс);
- функціонування мови в реальному часі (В. Плунгян, О. Кібрик);
- вербалізована діяльність (В. Красних) [Трубіцина 2014, 6].

Дискурс відображає суб’єктивну психологію людини, це певна інтерпретація світу (його відтворення та формування суб’єктом). Він не може бути відчуженим від того, хто говорить. Дискурс наповнений ментальністю автора, його баченням світу, його оцінками та переконаннями.

Найважливішою ознакою дискурсу є його когнітивна природа. Це акт мислення, пізнання, передачі знань, використання вже набутого когнітивного досвіду, створення нових уявлень. Проте важливою передумовою формування саме

сучасного дискурсу є взаємодія суспільних інститутів. Для дискурсу характерна впорядкованість змістового поля, в якому відбувається комунікація.

Дискурс є субкультурним явищем, у рамках якого відбувається побудова соціального знання. Дискурсу притаманна своя логіка і композиційна цілісність. Особливою рисою політичного дискурсу, як і дискурсу в цілому, є співвідношення дискурсу з конкретними учасниками, тобто тими, хто говорить, і тими, хто слухає, а також із комунікативними намірами того, хто говорить і певним чином впливає на адресата.

У наш стрімкий час соціум невинно змінюється. У цьому не останню роль відіграє політичний дискурс, який має свої певні характеристики. І суть тут не лише у вживанні специфічної детермінованої політичною діяльністю лексики, а й у своєрідному відборі й організації певних засобів вираження відповідно до прагматичних настанов, цілей і умов спілкування, що склалися в процесі професійної діяльності політиків.

Політичний дискурс є одним із різновидів дискурсу на рівні з медичним, рекламним, художнім тощо. Нещодавно у мовознавчий обіг було впроваджено поняття “політична лінгвістика”, яка займається вивченням політичного дискурсу [Нагорна 2005, 316].

У сучасній лінгвістиці існує низка визначень політичного дискурсу. Розглянемо деякі з них.

Так, на думку О. Шейгал, політичним дискурсом виступають будь-які мовленнєві висловлювання, суб’єкт, адресат та ін., що водночас корелює зі сферою політики [Шейгал 2000, 23].

Політичний дискурс розглядають і як сукупність мовленнєвих актів у політичних дискусіях, правилах мовленнєвої поведінки у публічній політиці, що оформилися відповідно до існуючих норм і традицій, отримали перевірку досвідом [Баранов, Казакевич 1991, 6].

Політичний дискурс може тлумачитися і як комплекс мовленнєвих структур у конкретному контексті політичної діяльності, політичних переконань і поглядів [Опарина 2002, 20].

Політичний дискурс є дискурсом політиків: до нього зараховують обговорення уряду, парламентські дебати, партійні програми, виступи політиків. Тобто політичний дискурс є формою інституціонального дискурсу, актуалізуючись у таких сферах, як засідання уряду, сесія парламенту, з’їзди політичних партій [Вацковская 2008, 53].

За основу нашого робочого визначення політичного дискурсу ми беремо трактування Є. Переверзева та Є. Кожемякіна, згідно з яким політичний дискурс трактується як здійснене у певному історичному та соціальному аспектах інституціонально організована та тематично сфокусована послідовність висловлювань, рецепція яких здатна підтримувати й змінювати відношення домінування та підпорядкування у суспільстві [Переверзев, Кожемякин 2008, 76].

Метою політичного дискурсу є переконання адресатів у необхідності політично правильних дій та/або оцінок, інакше кажучи, не опис (тобто, не референція), а переконання, бажання викликати в адресата певні наміри, забезпечити підґрунтя для формування і навіть зміни переконань. Тому ефективність політичного дискурсу може бути оцінена з огляду на успішність в досягненні мети, для якої він створювався.

Особливістю політичного дискурсу є використання певних формальних засобів, коли елементи мови отримують незвичну інтерпретацію, а також, коли звичайні, на перший погляд, ситуації використовуються у нових несподіваних смислових контекстах. Окрім того, що суттєво, політичний дискурс є потужним інструментом впливу на масову свідомість. Фактично, він є конструюванням (створенням правил поведінки, сприйняття, пізнання та відтворення) певного світу для певної спільності людей [Переверзев, Кожемякин 2008, 76].

Виділяють такі основні функції політичного дискурсу:

- комунікативна (полягає у зміні політичної свідомості за допомогою інформації);
- спонукання (передбачає вплив на адресата з метою виконання певної дії чи прийняття належної позиції щодо окремого питання);
- емотивна (викликання емоцій в аудиторії, закріплення відповідного емоційного стану);
- конструювання мовленнєвої реальності за Н. Шевчук (структурує вторинну реальність);
- соціального контролю за О. Шейгал (створення передумов для уніфікації поведінки, думок, бажань великої кількості індивідуумів);
- легітимізації за Є. Переверзевим і Є. Кожемякіним (забезпечення розподілу влади) тощо [Трубіцина 2014, 6].

Політичний дискурс є важливим середовищем у сучасному науковому світі, в якому активно розвивається опозиційне протиставлення “свій – чужий”. Саме завдяки цим двом категоріям розкривається аксіологічний компонент, а також відображається ставлення мовців до об’єктивної дійсності, пізнання.

Так, опозиція “свій – чужий” постає як універсальна семантична категорія, котра ґрунтується на поділі соціуму на дві антагоністичні групи: “ми” і “вони”. Частина соціуму, яка визначається як “ми”, має спільні риси, точки дотику. “Свій – це той, хто знайомий тобі, є ніби другим “я”. Частина соціуму, що визначається як “вони”, характеризується чужістю, ворожістю. Вчені акцентують увагу на оцінних вимірах категорії “свій”. Так, свій передбачає позитивну оцінку, натомість “чужий” передбачає негативну; “свій” співвідноситься з оцінкою “добре”, чужий трактується як щось погане. Якщо ж говорити про опозицію “свого” і “чужого”, все так зване “своє” категоризується у позитивному ключі, однак усе чуже сприймається негативно. Чуже виражається у мовленні за допомогою маркерів “поганий” і “не такий хороший”, “відмінний від ‘свого’” [Колесов 2000, 64].

Оцінка, котру містять категорії “свій” та “чужий”, є багатогранною: вона може бути представлена в тексті на експліцитному рівні – одиницею нейтрального

значення або одиницею оціночного характеру, чи то на імпліцитному рівні, де величезну роль в її виявленні грає контекст. Разом із цим, оцінку, яку вже нібито закладено в опозиційному протиставленні “свій – чужий”, можна виразити за допомогою прикметників *хороший/поганий* або *краще/не такий гарний*. Окрім такої аксіологічної шкали, вчені наголошують і на тому, що за категорією “свій” закріплено позитивне значення, натомість категорія “чужий” маркує виключно негативну оцінку [Матвеева 2007, 74].

Категорії “свій” та “чужий” яскраво виражені у сучасному політичному дискурсі чинного Президента Російської Федерації В. Путіна, у його виступах, промовах, інтерв'ю, що спрямовані на розвиток російської держави у цілому.

Внутрішньополітичний дискурс

*“Мы будем сопли жевать здесь годами? Мы уже сколько говорим на эту тему – с 99-го года? Почти ничего не происходит, только одни разговоры. Все это шуруют туда, не переставая, в огромных количествах. И ничего не сделано для того, чтобы стимулировать переработку на территории России. Я обращаю внимание **правительства** на этот вопрос уже несколько раз, и все только разговоры. Я понимаю, с чем это связано, – и вы понимаете: это связано с лоббированием экспортеров. **Они** думают о своих экономических интересах, а **вы** должны думать об интересах российского народа”,* – сказав В. Путін у березні 2016 року на нараді з членами уряду [Сцилла 2016]. Категорія “свій – чужий” представлена в опозиційному протиставленні Президента до уряду, а уряду – до експортерів, що підкреслюється за допомогою використання займенників *вони* (експортери) та *ви* (уряд). Уряд лобіює експортерів. Відповідно до цього уряд + олігархи = *вони*. Варто звернути увагу, що сам В. Путін не співвідносить себе з представниками політичними еліти, які приймають закони, оскільки таке положення прописано у Конституції Російської Федерації (статі 105, 107, 108). Згідно з цим Президент має право лише підписати чи відхилити закон і оприлюднити його [Конституция].

Зовнішньополітичний дискурс

*“**Российские самолеты** наносят и будут наносить удары в Чечне исключительно по базам террористов, и это будет продолжаться, где бы террористы ни находились. Мы будем преследовать **террористов** везде, в аэропорту – в аэропорту. Значит, вы уж меня извините, в туалете поймаем, мы и в сортире их замочим, в конце концов. Все, вопрос закрыт окончательно”,* – сказав він у вересні 2014 року [РИА].

У цій цитаті Президента ми вбачаємо не просто наявність двох нами актуалізованих категорій, але й видиме їх опозиційне протиставлення. Так, своїми, відповідно, є російські літаки, натомість чужими постають терористи. Саме поняття “тероризм” має таку словникову дефініцію: ‘здійснювання, застосовування терору; діяльність і тактика терористів’. Але звернемось до самого кореня цього слова – терор. В академічному тлумачному словнику української мови знаходимо такі визначення:

1) найгостріша форма боротьби проти політичних і класових супротивників із застосуванням насильства аж до фізичного знищення;

2) помилкова й шкідлива для революційного руху тактика, що полягає в організації вбивств державних діячів і не пов'язана з революційною боротьбою мас;

3) жорстока, масова розправа ворожої армії над мирним населенням на окупованій нею території [Академічний тлумачний словник української мови].

Тож у слові “терористи” закладена сема ‘люди, які вдаються до порушення загальнолюдських моральних норм і правил поведінки, здійснюючи насильницькі дії з певних національних, релігійних, політичних, фінансових тощо причин’. А це, у свою чергу, заперечує їх приналежність до сфери “своїх”.

В. Путін у вище наведеній цитаті не просто висловлює погрози щодо терористів, а вдається до їх згрубілого вираження. Задля того, щоб у повній мірі зобразити важливість переслідування цих людей, він подає перелік місць, де зазвичай перевіряють у громадян паспорти і встановлюються їх особистості (аеропорти), однак ще й деталізує інші громадські місця – *туалети* та *сортири*, які пов'язані з інтимними потребами людини. Згадування таких місць та використання слова *замочим* у значенні ‘вбити’, ‘притиснути’, ‘упіймати’ та ‘покарати’ у контексті політичної промови, безсумнівно, свідчить про рішучість намірів політичного діяча захистити сферу своїх.

“НАТО и США хотели полной победы над Советским Союзом. Они хотели в одиночку сидеть на троне в Европе – сейчас они сидят там, а мы говорим о кризисах, которых могли бы и не иметь. Это стремление к абсолютному триумфу видим мы и в американских планах ПРО” [Сноб 2016]. Опозиційне протиставлення “свій – чужий” реалізується за допомогою двох займенників: ми – вони. Як зазначає І. С. Грабовенко, у мовленні політиків міститься семантичне поле «свого», котре актуалізується за допомогою займенника у формі 1 особи множини. Натомість семантичне поле «чужий» реалізується у займенниках 3 особи як однини, так і множини [Грабовенко 2012, 5]. Таке твердження обумовлює дихотомію ідентифікації взаємовідносин між Росією та США й НАТО (як воєнно-політичного блоку, а не кожної окремої країни, що входить до його складу). В. Путіну важко зрозуміти дії цих двох структур, а саме розвиток інфраструктури НАТО на Схід, що, у свою чергу, означає і певну його експансію. У зв'язку із цим у Президента виникають певні побоювання та недовіра, що звучить в останньому реченні цитати про плани ПРО¹.

“Такие встречи, без сомнений, должны посеять в умах и в сердцах молодых людей принципы гуманизма, открытости, сотрудничества....ваши обиды посещения мест захоронений, ваши обиды дискуссии, ... проживания в семьях будут благоприятствовать сегодня сближению молодых людей России и Германии, а это значит, что Германия и Россия как государства будут сотрудничать для блага наших людей в будущем... Наши государства всегда процветали, когда

¹ Протиракетна оборона США є комплексом дій, спрямованих на розвідницькі, радіотехнічні, вогняні чи інші дії для захисту об'єктів від ракетної зброї.

тесно сотрудничали друг с другом. Это не пустые слова, достаточно посмотреть историю. ...Надеюсь, что ваши российские друзья сделают все для того, ... чтоб вы чувствовали себя в России, как дома” [Point 2016].

Фрагмент із промови, наведений вище, було виголошено 20 червня 2016 р. на зустрічі учнів Німецької школи при Посольстві ФРН у Росії, гімназії Бад-Зальцунген і середньої школи № 12 міста Ржева. Темою зустрічі було зазначено проект “Примирення над могилами – робота в ім’я миру”, який здійснює Німецька школа за підтримки Народного Союзу Німеччини по догляду за військовими похованнями. Зрозуміло, що Росія і Німеччина часів Другої Світової війни знаходилися по відношенню одне до одного у максимально полярному статусі “чужий”. Сьогодні це опозиційне протиставлення, звичайно, не настільки різке, але абсолютно чітке. Проте В. Путін жодним чином не торкається теми провини за розпал війни, навіть, коли каже про мільйонні втрати як із німецької, так і з радянської сторони. Таким чином, при явній диспозиції обох країн як “чужих” по відношенню одне до одного В. Путін намагається зробити все можливе, щоб зменшити дистанцію між своїми – чужими для зближення позицій Росії та Німеччини.

*“Знаю, что в Греции хорошо помнят о ключевой роли России в обретении независимости вашим государством. Российская поддержка национально-освободительной борьбы греков во многом определила вектор дальнейшего развития двусторонних отношений. ...Сегодня Греция – важный партнер России в Европе...К сожалению, дальнейшему упрочению нашего сотрудничества мешает спад в отношениях **России и Евросоюза**, что негативно отражается на динамике двустороннего товарооборота...” [Президент России 2016], – говорить В. Путін наприкінці травня цього року в статті “Россия и Греция: сотрудничество на благо мира и процветания” грецької газети “Катимеріні”. У вище зазначеній цитаті Президент Російської Федерації вміло користується протиріччями між своїми та чужими, маніпулює ситуацією, яка склалася між Євросоюзом та Росією з огляду на санкції, виражаючи у дискурсі позитивне ставлення до Греції – члена Євросоюзу. В. Путін, не згадуючи санкції, абсолютно прозоро вказує грекам, що “чужа” для них Росія не така вже й чужа, а винуватцем їх сьогоденних проблем є “свій” для них Євросоюз.*

Висновки. Проаналізований матеріал свідчить, що категорії “свій” та “чужий” можуть бути реалізовані за допомогою одиниць, котрі містять оцінний компонент у своїй семантичній структурі, та одиниць, які набувають оцінності в умовах певного контексту. Тому можна говорити про два способи реалізації оцінки: експліцитній та імпліцитній.

Специфіка оцінки в репрезентації категорії “свій” споріднює її з загальною оцінкою в класифікації оцінок. Оцінка дозволяє віднести явище до розряду своїх або чужих. Внаслідок цього виділяємо два аспекти оціночної реалізації категоріальної опозиції “свій – чужий”: своє маркується як хороше, а чуже – як щось погане.

Політичний дискурс Президента Росії реалізується в опозиційному протиставленні категорій “свій” та “чужий”. Своїми для В. Путіна є Росія, російські

літаки. Натомість палітра чужого представлена яскравіше : це і уряд, і експортери, і терористи, і НАТО та США, і Німеччина, і Євросоюз. Все це свідчить про те, що як у “внутрішньополітичному”, так і у “зовнішньополітичному” дискурсі В. Путіна категорія “чужого” актуалізована потужніше, аніж категорія “свого”, посідаючи, очевидно, прерогативне місце в його індивідуальному образі світу, який він, будучи президентом Росії, транспонує на всю країну.

Харитоновна Д. Д., асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка

Оппозиция “свой – чужой” в современном политическом дискурсе действующего Президента России

Рассмотрена оппозиция категорий “свой” и “чужой” в политических речах Президента России Владимира Путина. Определены способы представления на лексическом уровне категорий “свой” и “чужой”. Проанализированы особенности вербальной репрезентации оппозиции “свой – чужой”..

Ключевые слова: политический дискурс, политическая речь, категория “свой”, категория “чужой”, оппозиция “свой – чужой”.

Kharytonova Daria, Post-graduate Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv

The Opposition “Self – Alien” in Modern Political Discourse of the Incumbent Russian President

The article is devoted to the opposition of categories “self ” and “alien” based on political speeches of President of Russia Vladimir Putin. The ways of representation on lexical level categories “self ” and “alien” are shown. Much attention is focused on the peculiarities of verbal representation of opposition “self – alien”.

Key words: political discourse, political speech, category “self”, category “alien”, opposition “self – alien”.

Література:

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>
2. Баранов А. Н., Казакевич Е. Г. Парламентские дебаты: традиции и новации / А. Н. Баранов, Е. Г. Казакевич – Знание, 1991. – 64 с.
3. Вацковская И. С. Типы, функции и роль резонансной информации в политическом дискурсе / И. С. Вацковская // Вестник Новгородского государственного университета. – 2008. – № 49. – С. 52 – 54.
4. Грабовенко И. С. Лингвистические измерения пиар-воздействий в массмедийном политическом дискурсе: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. н., специальность 10.02.15 – общее языкознание / И. С. Грабовенко. – К., 2012. – с. 19.
5. Звегинцев В. А. Предложение и его отношение к языку и речи / В. А. Звегинцев – М., 1976. – 306 с.
6. Интервью Путина газете Bild vs. перевод на Kremlin.ru: Мне важны не границы и территории государств, а судьба людей. 13.01. 2016 [Электронный ресурс] // Сноб. – Режим доступу <https://snob.ru/selected/entry/103133>
7. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1992. – 330 с.
8. Колесов В. В. Древняя Русь: наследие в слове. Мир человека. СПб.: Филологический факультет Санкт- Петербургского государственного университета / В. В. Колесов. – Санкт- Петербург, 2000. – 326 с.
9. Конституция Российской Федерации [Электронный ресурс] // Кодексы и законы РФ. Правовая навигационная система. – Режим доступу: <http://www.zakonrf.info/konstitucia/107/>

10. Кубрякова Е. С., Александрова А. В. Виды пространства текста и дискурса / Е. С. Кубрякова, А. В. Александрова // Категоризация мира, пространства и времени. – М.: Диалог-МГУ, 1997. – С. 3 – 13.
11. Матвеева А. А. Взаимодействие категории «СВОЙ – ЧУЖОЙ» и категории оценки / А. А. Матвеева // Вестник Башкирского университета. Раздел филология и искусствоведение. – Т. 12. – № 3. – 2007. – С. 74–77.
12. Михалева О. Политический дискурс: способы реализации агональности / О. Михалева // Построение гражданского общества: материалы междунар. гуманитар. конгресса «Русский язык: его современное состояние и проблемы преподавания». – Иркутск: Изд-во Ирк. гос. пед. ун-та, 2002. – Ч. 3. – С.96 – 105.
13. Нагорна Л. Б. Політична мова і мова політиків: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Л. Б. Нагорна // НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. – К.: Світогляд, 2005. – 316 с.
14. Огієнко І. С. Дискурс та підходи до його аналізу: погляди на проблему сучасних англомовних дослідників [Електронний ресурс] / І. С. Огієнко // Наукові записки. Серія Філологічна, 2012. – Вип. 23. – С. 98 – 102. – Режим доступу: <http://lingvj.oa.edu.ua/articles/2012/n23/36.pdf>
15. Опарина Е. О. Метафора в политическом дискурсе / Е. О. Опарина // Политологическая наука. Политологический дискурс: История и современные исследования: Сб. науч. тр. – М.: РАН ИНИОН, 2002. – С. 20 – 31.
16. Переверзев Е. В., Кожемякин Е. А. Политический дискурс: многопараметральная модаль [Электронный ресурс] / Е. В. Переверзев, Е. А. Кожемякин // Вестник ВГУ, серия лингвистика и межкультурная коммуникация, 2008. – № 2. – С. 74 – 79. – Режим доступа: https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fglobalteka.ru%2Fbooks%2Fdoc_download%2F11024-----html&name=11024-----html&lang=ru&c=57b1e30944c1&page=3
17. Путин В. призвал Германа Грефа не жевать сопли 27 марта 2016 г. [Электронный ресурс] / В. Путин // Сцилла. – Режим доступа: <http://scilla.ru/content/view/1581/2/>
18. Путин В. пообщался на немецком языке с учениками из Германии 20 июня 2016 г. [Электронный ресурс] / В. Путин // Point.– Режим доступа [Видеозапись]: <https://point.md/ru/novosti/v-mire/putin-roobschalsya-na-nemeckom-yazike-s-uchenikami-iz-germanii-3>
19. Путин В. Россия и Греция: сотрудничество на благо мира и процветания [Электронный ресурс] / В. Путин // Президент России. Официальный сайт. – Режим доступа: <http://special.kremlin.ru/events/president/news/51997>
20. Сайт «РИА» [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://ria.ru/politics/20080507/106744531.html>
21. Трубіцина О. С. Засоби реалізації сугестії в сучасному китайському політичному дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. філол. н. 10.02.13 – мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії / О. С. Трубіцина. – Національна академія наук України, Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського. – К., 2014. – 16 с.
22. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М.: Волгоград: Перемена, 2000. – с. 367.
23. Fairclough N. Critical discourse analysis in transdisciplinary research / N. Fairclough. – London: Longman, 2012. – p. 265.
24. Teun A. van Dijk. Text and context. Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse / Teun A. van Dijk. – London: Longman, 1977. – p. 261.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2015.